

Кузнєцова Наталія Семенівна,
віце-президент Національної академії
правових наук України, доктор юридичних
наук, професор, заслужений діяч науки і
техніки України, академік Національної
академії правових наук України

Шановні колеги!

Від імені президії Національної академії правових наук України щиро вітаю учасників міжвідомчого науково-практичного круглого столу, присвяченого обговоренню актуальних питань теорії та практики досудового розслідування кримінальних проступків. До організації цього заходу долучилися фахівці Київського регіонального центру Національної академії правових наук України, відповідно до угоди про співпрацю НАПрН України та Національної академії внутрішніх справ.

Задекларовані до фахового обговорення проблеми є актуальними, тому потребують консолідації зусиль фахівців різних галузей права кримінального циклу, а саме кримінального права, кримінального процесу, криміналістики, кримінології, оперативно-розшукової діяльності. Подальше реформування законодавства у сфері кримінальної юстиції та діяльності правоохоронних органів і суду має відповідати вимогам міжнародних та європейських стандартів охорони й захисту прав людини, водночас, розвантажити органи досудового розслідування та суди під час розгляду кримінальних справ для забезпечення їх належного функціонування.

Затягування процесу розв'язання проблеми кримінальних проступків відбувається, на жаль, через об'єктивні та суб'єктивні причини. Ще в Концепції реформування кримінальної юстиції України, схваленій рішенням Ради національної безпеки та оборони України «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів» від 15 лютого 2008 року та затвердженій Указом Президента України від 8 квітня 2008 року № 311/2008, було констатовано недосконалість кримінального законодавства й необхідність запровадження кримінальних проступків.

Зазначене зумовлено потребою гуманізації кримінального законодавства, спрямованої на те, щоб частину злочинів трансформувати в проступки, обмежити сферу застосування покарань, пов'язаних із позбавленням волі, замінивши їх на штрафні санкції. Основними критеріями таких змін мають бути ступінь суспільної небезпеки та правові наслідки кримінально караного діяння для особи, суспільства й держави. До кримінальних проступків було заплановано

віднести злочини невеликої тяжкості й адміністративні правопорушення, які мають судову юрисдикцію та не є управлінськими (адміністративними) за своєю суттю (дрібне хуліганство, дрібне викрадення чужого майна тощо). За їх учинення було передбачено стягнення у формі короткострокового позбавлення волі, штраф в обмеженому розмірі, позбавлення спеціальних прав, залучення до обов'язкових робіт, спеціальну конфіскацію тощо.

Проступки заплановано об'єднати в новий Кодекс України про кримінальні проступки. Проте визнання окремої категорії адміністративних правопорушень кримінальними проступками виявилось їх криміналізацією, що суперечить ідеї гуманізації законодавства й порушує основний принцип реформування кримінальної юстиції та кримінального законодавства, розширює репресію, а тому негативно позначиться на конституційних правах людини та громадянина.

22 листопада 2018 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» № 2617-VIII (набере чинності з 1 січня 2020 року). У Кримінальному кодексі України передбачено, що кримінальні правопорушення поділяються на кримінальні проступки та злочини. Злочини невеликої тяжкості трансформовано в кримінальні проступки з гуманізацією покарання. Цим Законом також внесено доповнення до Кримінального процесуального кодексу України, у якому передбачено спрощене досудове розслідування у формі дізнання.

Відповідно до Указу Президента України від 7 серпня 2019 року № 584/2019, створено комісію з питань правової реформи, у складі якої функціонують робочі групи з питань розвитку кримінального права та реформування кримінальної юстиції. Фахівці комісії, проаналізувавши запропоновані зміни до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів, дійшли висновку щодо необхідності підготовки книги про кримінальні проступки, а також доопрацювання в структурі чинного Кримінального процесуального кодексу окремої глави про розслідування кримінальних проступків у формі дізнання. Тобто передбачено нове диференційоване провадження кримінальних проступків. Будь-яка диференціація має відповідати міжнародному законодавству, що закріплює стандарти захисту прав людини у сфері кримінального судочинства та здійснення правосуддя. Вихідними в цьому сенсі є положення Рекомендації № R (81) 7 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам стосовно заходів, що полегшують доступ до правосуддя, від 14 травня 1981 року, Рекомендації Res (2006) 8 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам стосовно допомоги потерпілим від злочинів 14 червня 2006 року, Рекомендації

№ R (87) 18 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо спрощення кримінального правосуддя від 17 вересня 1987 року тощо.

Науковцям слід проаналізувати відповідність диференційованої форми розслідування кримінальних проступків вимогам належної процесуальної процедури, як це зазначено в завданнях кримінального судочинства (ч. 1 ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України), чи збережено єдність процесуальної форми кримінального процесу загалом, чи дотримано критерії диференціації такого провадження, які забезпечували б захищеність прав і свобод людини в сучасному кримінальному процесі від можливого свавілля представників обвинувальної та судової влади.

Тож бажаю учасникам круглого столу успіхів у науковому пошуку!